

Reuven Kimelman/Brandeis Universit

Two Perspectives on Human Worthiness:

1. Grace-Based, human uniqueness, Yom Kippur Ne'ilah
2. The Covenant-Based Minimal Shema

I The Ne'ilah Yom Kippurim service

1. **אַתָּה נֹתֵן יָד לְפוֹשְׁעִים, וַיְמִינָהּ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׂבִים.**

Artscroll: You reach out a hand to willful sinners

Lev Shalem: You extend Your hand to those who sin.

Mishkan HaNefesh: You hold out your hand to those who do wrong.

Better: **You** give latitude to sinners, but **You** extend Your right hand to penitents

סידור רבנו שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא, עמ' רלח: שאתה מניחן לעשות הרע

בָּא לְטָמֵא פְתַחְיִין לוֹ. בָּא לְטָהֵר מְסִייעִין אוֹתוֹ (שבת קד., ראה תוס' וכת"י)

For אַתָּה נֹתֵן יָד as “You give space for” see יָד in Deut. 23:13:

יָד תִּהְיֶה לָּךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה = There shall be a space for you outside the camp.

Josh. 8:20b וְלֹא־הָיָה בָּהֶם יָדִים לְנוֹס הִנָּה וְהִנָּה = they had no space for flight in any direction.

Ezekiel 21:24 וַיֵּד בָּרָא בְּרָאשׁ דְּרָה־עִיר בָּרָא

select a **spot**, select it where roads branch off to [two] cities

2. וּתְלַמְּדוּנוּ יי אֱ-לֹהֵינוּ לְהַתְּוֹדוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן נִחְדַּל מִעֲשֵׂק יְדֵינוּ

You have taught us, A-donai, our God, to admit to you every one of our sins so that we give up the defrauded goods in our hands.

Jonah 3:8 וַיִּקְרְאוּ אֶל־אֱ-לֹהִים בְּחִזְקָה וַיָּשָׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הִרְעָה וּמִו־הַחַמָּס אֲשֶׁר בְּכַפְיָהֶם

NJPS: and they shall cry mightily to God. Let everyone turn back from his evil ways and from the injustice of which he is guilty.

Better: let everyone repent of their evil way by giving back the stolen goods in their hands.

Ezekiel 45:9 חָמָס וְשֹׁד הִסִּירוּ וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲשׂוּ

Rid yourself of ill-gotten gain and robbery; do what is right and just.

Amos 3:10 וְלֹא־יָדְעוּ עֲשׂוֹת־נִכְחָה נְאֻם־יְיָ הָאוֹצְרִים חָמָס וְשֹׁד בְּאַרְמְנוֹתֵיהֶם

They can't make things right, declares GOD, as they store away the **ill-gotten gain and robbery** in their fortresses.

Jeremiah 22:3

כֹּה אָמַר יי עֲשׂוּ מִשְׁפָּט וצְדָקָה
וְהִצִּילוּ גְזוּל מִיַּד עֹשֵׂי עָוֹן
וְגַר יְתוֹם וְאַלְמָנָה אֶל-תִּנּוּ
אֶל-תִּחְמְסוּ וְדָם נָקִי אֶל-תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה

Thus said A-donai: “Do what is just and right:

1. Rescue the robbed from the hand of the **defrauder**;
2. Don’t swindle the stranger, the orphan, and the widow;
3. Don’t **steal** nor shed innocent blood in this place.

Leviticus 19:13

לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ
וְלֹא תִגְזֹל
לֹא-תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד-בֹּקֶר:

You shall not defraud your fellow.

You shall not commit robbery.

The wages of a laborer shall not remain with you until morning.

Deuteronomy 24:14

לֹא-תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוּ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ

You shall not abuse a needy and destitute laborer,

whether of brethren or a stranger in one of the communities of your land.

Ezekiel 33:15-17

15. וּבְאֶמְרֵי לְרָשָׁע מוֹת תָּמוּת
וְשָׁב מִחַטָּאתוֹ
וַעֲשֵׂה מִשְׁפָּט וצְדָקָה

15. So, too, when I say to the wicked, “You shall die,”
and he turns away from his sinfulness
and does what is just and right.

16. חֵבֶל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזוּלָה יִשְׁלַם
בְּחֻקוֹת הַחַיִּים הֵלֵךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עֲוֹן
חַיּוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת

16. If the wicked man restores a pledge, makes good what he has taken by **robbery**
follows the laws of life, and not commit iniquity—
he shall live, not die.

17. כָּל-חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזְכְּרֶנָּה לוֹ
מִשְׁפָּט וצְדָקָה עֲשֵׂה חַיּוֹ יִחְיֶה

17. None of the sins that he committed will be chalked up to him;
since he does what is just and right, he shall live.

Hosea 12:7-9

7. וְאַתָּה בְּאֵלֶיךָ תָּשׁוּב תִּשְׁפֹּט וּמִשְׁפָּט שָׁמַר וְקוּהָ אֶל־אֱלֹהֶיךָ תִּמְיֵד
 You must return to your God, exercise goodness and justice, and keep trusting in your God.

8. כְּנֹעֵן בְּיָדוֹ מֵאֲזַנֵּי מְרֻמָּה לַעֲשֹׂק אָהֵב

A trader who uses false scales, who loves to defraud,

9. וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אֵף עָשִׂיתִי מִצְאָתִי אֲוֹן לִי כָל־יְגִיעֵי לֹא יִמְצְאוּ־לִי עֹן אֲשֶׁר־חָטָא
 Ephraim thinks, “Ah! I have become rich; I have achieved power!
 All my (ill-gotten) gains do not add up to a single real offense.”

Isaiah 54:14

בְּצַדִּיקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֵׂק

NJPS: You shall be established through righteousness. You shall be safe from oppression

Better: You shall be established through righteousness -- Keep away from fraud (ill-gotten gain).

Rambam, “Laws of Repentance” 2:9

1. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ כְּגוֹן הַחֹבֵל אֶת חֵבְרוֹ אוֹ הַמְקַלֵּל חֵבְרוֹ
 אוֹ גֹזְלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן
2. אֵינּוּ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּתֵּן לְחֵבְרוֹ מֵה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ וַיִּרְצֶהוּ
3. אִף עַל פִּי שֶׁהִתְחַזֵּיר לוֹ מִמּוֹן שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׂאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ

1. but sins between man and man as injuring his neighbor,
 cursing his neighbor, **or robbing him**, and things like that,
2. is not absolved unless he gives back what he owes
 and seeks to make up with him.
3. Even if he makes restitution, he is still obliged to make up with him
 to secure his forgiveness. (only pertinent to ill-gotten gain).

Ne'ilah part 1 continues:

3. ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך כאנשים וכניחוחים למען דבריך אשר אמרת.
 4. אין קץ לאשי חובותינו, ואין מספר לניחותי אשמחנו.
 5. ואתה יודע שאחריתנו רמה ותולעה, לפיכך הרבית סליחתנו.

1. Accept us fully when we return to You as You promised to accept the sweet-smelling sacrifices.
2. Innumerable and endless are the guilt and fire offering (that would have been required of us in Temple times).
3. And You know that we are destined for the worms and maggots, therefore You have multiplied opportunities for our forgiveness.

[Avot 3:1

עקביא בן מהללאל אומר, הסתפל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה
 דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחסבון.
 מאין באת? מטפה סרוקה.

ולאן אתה הולך? למקום עפר רמה ותולעה.
 ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחסבון? לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא.

II Ne'ilah, Part 2

מה אנו מה חיינו
 מה חסדנו מה צדקנו
 (מה ישועתנו)
 מה כחנו מה גבורתנו

What are we? What is our life?
 What is our kindness? What is our piety?
 [or: What is our merit? What is our worth?]
 (What worth are our efforts at salvation?)
 What is our power? What is our might?

- מה נאמר לְפָנֶיךָ יי אֱ-לֹהֵינוּ וְא-לֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ? הֲלֹא
1. כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאִין לְפָנֶיךָ
 2. וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כְּלֹא הָיוּ
 3. וְחֻכְמַיִם כְּבְּלֵי מִדָּע
 4. וְנְבוֹנִים כְּבְּלֵי הַשֶּׁפֶל
 5. כִּי רַב מַעֲשֵׂינוּ\מַעֲשֵׂיהֶם תִּהְיוּ
 6. וַיְמִי חַיֵּינוּ\חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ.
 7. וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין כִּי הַכֹּל הֶבֶל.

What shall we say before You, our God and God of our ancestors? After all,

1. All the super-heroes are as nothing to You,
2. Celebrities as if they never were, (see Genesis 6:4)
3. Intellectuals as lacking knowledge,
4. Cognoscenti as lacking sense, (see Deuteronomy 1:13)
5. for the sum of our/their deeds is zilch
6. and the days of our/their lives are meaningless to You.
7. Indeed, the advantage of man over beast counts for nothing, for all is meaningless.

In the daily liturgy, the meaninglessness of human existence is countered by the meaningfulness of covenantal existence.

1. אָבֵל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתְךָ,
2. בְּנֵי אַבְרָהָם אֱהָבָה שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמֹּרְיָה,
3. זָרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שְׁנִעַקַד עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ,
4. עֵדַת יַעֲקֹב בְּנוֹךְ בְּכוֹרְךָ
5. שְׁמֵאֱהָבְתְּךָ שְׁאֵהָבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׂמֵחַתְךָ שְׂשִׂמְחֵת בּוֹ
6. קָרָאתָ אֵת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁרוּן.

1. But (אָבֵל) we are Your people, the children of Your covenant.
2. The children of Abraham, your beloved (or: Your lover), as You swore to him on Mount Moriah (see Gen. 22:17-18).
3. The seed of Isaac, Your favorite, who was bound on the top of the altar (see Gen. 22:2, 12, 16),
4. The community of Jacob, Your first-born son (see Ex. 4:22).
- 4b. who because of Your love that You loved him and Your delight that You delighted in him,
- 4c. You renamed him Israel (See Gen. 32:29, 35:10) and Yeshurun (See Deut. 32:15; 33:5, 26; Isa. 44:2).

1. לְפִיכֶךָ אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבְּחֶךָ וּלְפָאֲרֶךָ וּלְבָרֶךָ
וּלְקַדֵּשׁ וּלְתַת־שִׁבַח וְהוֹדִיָּה לְשִׁמְךָ
2. אֲשֶׁרֵינוּ מֵה־טוֹב חֵלְקֵנוּ וּמֵה־נִּצְעִים גּוֹרְלֵנוּ וּמֵה־יָפָה יְרֵשָׁתֵנוּ
3. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאֲנַחְנוּ מִשְׁפִּימִים וּמִעֲרִיבִים עָרֵב וּבָקָר וְאוֹמְרִים פְּעֻמִּים בְּכָל־יּוֹם

1. Therefore, we should thank You, praise You, glorify You; bless, sanctify, and offer praise and thanks to Your Name.
2. We are fortunate! How good is our portion!
How pleasant is our destiny! How commendable is our legacy.
3. We are fortunate that we rise early and retire at night, morning and evening, saying twice daily:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יי א-להינו יי אחד

9 **אתה הוא** עד שלא נברא העולם
אתה הוא משונברא העולם,
אתה הוא בעולם הזה
ואתה הוא לעולם הבא,

קדש את-שמה על מקדישי שמה
וקדש את-שמה בעלמה,
ובישועתה תרום ותגביה קרננו.
ברוך אתה יי מקדש את-שמה ברבים.

אתה הוא יי א-להינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים.
אתה אתה הוא ראשון ו**אתה הוא** אחרון ומבלעדיך אין א-להים.
קבץ קנייך מארבע כנפות הארץ.
זכירו וידעו כל-באי עולם כי **אתה הוא** הא-להים לבדך לכל ממלכות הארץ.
אתה עשית את-השמים ואת-הארץ את-הים ואת-כל-אשר בם.
ומי בכל-מעשי ידך בעליונים או בתחתונים **שיאמר לך מה תעשה**.
אבינו שבשמים עשה עמנו חסד בעבור שמך הגדול שנקרא עלינו
וקיים-לנו יי א-להינו מה שכתוב
בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם פי-אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ
בשובי את-שובותיכם לעיניכם אמר יי (צפניה ג:כג).

III Ne'ilah part 3 instead focuses on the uniqueness of humanity,

1. **אתה** הבדלת אנוש מראש, ותפירהו לעמוד לפניך.
2. כי **מי יאמר לך מה תפעל**, ואם יצדק מה יתן-לך
3. ותתן לנו יי א-להינו **באהבה** את יום הכפרים הזה, קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו
4. למען **נחדל מעשוק ידנו**, ונשוב אליך לעשות חקי רצונך בלבב שלם
5. אתה ברחמיך הרבים רחם עלינו, כי לא תחפוץ בהשחתת עולם. (בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו, ר"ה יח.)
6. שנאמר דרשו יי בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב (אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, ר"ה יח.)
7. ונאמר יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבתיו, וישוב אל יי וירחמהו, ואל א-להינו כי נרבה לסלוח
8. ואתה א-לוה סליחות סגור ורחום, ארך אפים ורב חסד ואמת, ומרבה להיטיב.
9. ורוצה אתה בתשובת רשעים ואין אתה חפץ במיתתם.
10. שנאמר אמר אליהם חי אני נאם א-דני יי, אם אהפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו ותיקה.

11. וּנְאָמַר שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תִּמְוֹתוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל
 12. וּנְאָמַר הֶחֱפֵץ אֶחֱפֵץ מוֹת רָשָׁע נָאֵם אֲ-דֹנָי יי, הֲלֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְרָכָיו וְתָנָה
 13. וּנְאָמַר כִּי לֹא אֶחֱפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת נָאֵם אֲ-דֹנָי יי וְהִשְׁיבוּ וְחָיו
 14. כִּי אַתָּה סִלַּחַן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחַלָן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
 15. וּמִבְּלַעֲדֵיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אַתָּה

1. **But** You have set humanity apart from the beginning, and found it worthy to stand before You
 2. For who could tell You what to do? and even were one acquitted, what would it give You (Job 35:7)?
 3. Thus, You, A-donai, our God, gave us *in love* this Day of Atonement, a period of forgiveness and pardon for all our wrongs.
 4. so that we cease (keeping) **our unjust gain** and return to You to fulfill wholeheartedly the laws You want us to do.
 5. And You in Your abundant mercy have compassion on us, for You do not desire the destruction of the world (= humanity).
 6. As Your prophet declares: “Seek A-donai wherever God may be found, call out to God when He is near” (Isaiah 56:6).
 7. And “Let the evildoer abandon his ways and the wicked his designs and return to A-donai who will have compassion on him and to our God who forgives and forgives” (Isaiah 56:7).
 8. “And You, forgiving God, are gracious, compassionate, endlessly patient, abounding in love” (Nehemiah 9:17b) lovingly loyal, true, and generous (see Exodus 34:5).
 9. You desire the repentance of the wicked, and do not want their demise.
 10. As Your prophet declares: “Say to them, ‘as I live,’ declares our Lord, A-donai, I do not desire that the wicked die, only that they turn away from their [evil] path and live,
 11. so turn away, turn away back from what leads you astray that you do not die O House of Israel” (Ezekiel 33:11).
 12. And he further said, “Is it my desire that the evildoer die? declares the Lord, A-donai; is it not that he turn away from his [evil] ways and live” (Ezekiel 18:23).
 13. And it is said: “For I do not desire the death of him who deserves death, declares the Master, A-donai; so return and stay alive” (Ezekiel 18:32).
 14. For You are the Pardoner of Israel, and the Forgiver of the tribes of Yeshurun in every generation.
 15. Besides You we have no sovereign Who forgives and pardons -- only You.

Midrash Tanhuma, Lekh Lekha 20

וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו.
 עַד שֶׁלֹּא מָל,
 כָּל זְמַן שֶׁהִיְתָה הַשְּׂכִינָה מִדְּבַרְתָּ עִמּוֹ, הִיָּה נוֹפֵל.
 מִשְׁמַל, הִיָּה מְסִים עִמּוֹ וְהִיָּה עוֹמֵד,
 וְאַבְרָהָם עוֹדְנוֹ עוֹמֵד לְפָנָי יי.

And Abraham fell upon his face (Gen. 14:3).

Prior to his circumcision,

whenever the Shekhinah addressed him, he would prostrate himself.

Once circumcised, he would stand while God talked with him,

as it says: **And Abraham remained standing before A-donai**” (Gen. 18:22).

The explanation for ׀ as space

is spelled out in *Otsar Ha-Tefillot*, ad loc. (Sefarad 2:582, bottom note).